

TIPĂRITURI UCRAINIENE ÎN COLECȚIILE BIBLIOTECII MUNICIPALE „STROE S. BELLOESCU” BÂRLAD

FLORIN BOGDAN
Muzeul Național al Unirii, Alba Iulia

Cele mai importante colecții de carte veche se află, de obicei, în proprietatea instituțiilor de profil muzeal sau biblioteci specializate. Nu sunt rare cazurile în care s-au constituit fonduri patrimoniale restrânse din punct de vedere numeric, având la bază colecții particulare, care se regăsesc la ora actuală în biblioteci reprezentative la nivel local. Un astfel de caz este cel al Bibliotecii Municipale „Stroe S. Belloescu” din Bârlad (jud. Vaslui), a cărei colecție de carte românească veche impresionează încă de la o primă lectură a titlurilor: *Cazania lui Varlaam* (Iași, 1643), *Evanghelie* (București, 1682), *Apostol* (București, 1683), *Biblia* (București, 1688), *Evanghelie greco-română* (București, 1693), *Evanghelie* (Snagov, 1697), *Mineiul lunii iunie* (Buzău, 1698) dacă amintim doar titlurile apărute în secolul al XVII-lea. Acestea li se adaugă și o solidă colecție de carte veche străină tipărită în diverse centre europene aparținând atât spațiului răsăritean cât și celui apusean, plasate cronologic în intervalul cuprins între secolul al XVII-lea și sfârșitul secolului al XVIII-lea. O categorie distinctă o reprezintă cărțile vechi străine tipărite cu alfabet chirilic, în limba slavonă, care constituie obiectul intervenției de față.

Avem în vedere un număr de 4 tipăriri apărute în spațiul ucrainian, respectiv la Lvov (3 exemplare) și Mănăstirea Kutenska (1 exemplar), în intervalul 1644-1702¹. Circulația acestor tipăriri în spațiul românesc nu ar trebui să ne mire întrucât avem în vedere o perioadă în care tiparul din spațiul românesc încă se dezvoltă, iar tirajele sunt destul de reduse. Prezentarea lor se va face în ordine cronologică, cuprinzând descrierea specifică pentru fiecare carte în parte și menționarea notelor manuscrise acolo unde este cazul.

Cea mai veche lucrare întâlnită în colecția studiată este un exemplar al *Evangheliei*² tipărită la Lvov în anul 1644³, în tipografia Frăției Ortodoxe, de cunoscutul tipograf Mihail Sliozska. Tipăritura, de format mare – în 2° (28 x 18,5 cm) - păstrează [11] file (inclusiv foaia de titlu, cu lipsuri ale suportului papetar) și filele 1-372, 385-397 și 409 lipsind [1] filă de la început și filele 373-384, 398-408, 410-412. Lucrarea este tipărită cu negru și roșu, pe o coloană, cu 16 rânduri la o pagină. Din categoria ornamentelor tipografice, Sliozska a utilizat inițiale, frontispicii și gravuri. Exemplarul studiat se află într-o stare de

---

¹ Pe această cale îi mulțumesc încă o dată doamnei director Cristina Vizitiu pentru accesul la colecția de carte veche a Bibliotecii Municipale „Stroe S. Belloescu” Bârlad!

² Inv. nr. 55869.

³ Каратаевъ 1861, nr. 512.

conservare relativ bună, cu urme de uzură (**fig. 1**), pete de umezeală, pete de ceară, file franjurate, file desprinse etc. Din păcate nu s-a păstrat și legătura volumului confecționată, probabil, din tăblii de lemn îmbrăcate în piele. Pe filele cărții nu se păstrează însemne de proprietate sau alte note manuscrise care să ne ofere informații suplimentare cu privire la circulația cărții, asupra modului în care aceasta a ajuns în spațiul românesc (posibil chiar în zona Bârladului).

Cea de-a doua tipăritură, *Dioptra...* (Mănăstirea Kutenskii, 1654)⁴ este apărută într-o officină activă pentru o perioadă scurtă de timp (cca. 1630-1654), lucrarea fiind ultima menționată ca ultimă apariție de bibliografii de specialitate⁵. Exemplarul păstrat în colecțiile Bibliotecii Municipale „Stroe S. Belloescu” este unul complet, de [6] f. + 196 f. Din punct de vedere tehnic este o tipăritură de format mediu, în 4° (19,5 x 15 cm), tipărită cu negru și roșu, cu 23 de rânduri pe o coloană, textul lucrării este încadrat într-un chenar liniar (**fig. 2**). Tipograful cărții, ieromonahul Ion, a inserat în text diverse ornamente sub forma unor gravuri, frontispicii, inițiale și vignete. Volumul, aflat într-o stare de conservare relativ bună, beneficiază de o legătură confecționată din carton îmbrăcat în piele ornamentată; coperta 1 este decorată cu un chenar floral ce are, în câmpul central, un medalion cu o scenă biblică indescifrabilă (uzura a dus la estomparea imaginii); coperta 2 este decorată cu linii și ornamente florale, păstrându-se elemente ale încuierilor. Notele manuscrise păstrate pe filele cărții cuprind trimiteri către textul acesteia, neavând o importanță documentară deosebită.

La Lvov apărea, în anul 1665 o nouă ediție a *Evangheliei*⁶, tipărită prin strădania aceluiași Mihail Sliozska⁷. Exemplarul este unul defectuos, cu lipsuri, păstrându-se [6] f. și f. 1-10, 12-414; lipsește foaia de titlu a cărții, dar și fila 11. Ca și în cazul ediției menționate anterior, și ediția 1665 este de format mare, în 2° (28 x 17,5 cm), textul este tipărit pe o coloană, cu negru și roșu, cu 16 rânduri pe o pagină. Sliozska a inserat în text numeroase ornamente de tipul inițialelor, a frontispiciilor sau a vignetelor. Deosebite sunt gravurile care apar în text, unele dintre ele datate în anul 1639 (**fig. 3**); marea majoritate a acestora sunt semnate de Ilia Anagnoste, cunoscut gravor al epocii care a activat atât în spațiul ucrainean cât și în cel românesc. Colaborarea dintre Mihail Sliozska și Ilia Anagnoste are rădăcini destul de vechi, prima mențiune fiind întâlnită în anul 1639, cu ocazia apariției unui *Apostol* (Lvov, 1639)⁸. Putem admite, în cazul de față, că avem în față un exemplu de reutilizare a negativelor pentru gravuri create de Ilia la sfârșitul anilor '30 ai secolului al XVII-lea, înaintea trecerii sale

---

⁴ Inv. nr. 55233.

⁵ Каратаевъ 1861, nr. 649.

⁶ Inv. nr. 55212.

⁷ Каратаевъ 1861, nr. 739.

⁸ Mârza, Bogdan 2013, p. 15.

în Moldova, la Iași. Volumul păstrează și o frumoasă legătură confecționată din tăblii de lemn îmbrăcate în piele; coperta 1 este decorată cu un chenar completat de ornamente florale în colțurile interioare și un medalion central în care este reprezentat Iisus Hristos; coperta 2 are un decor asemănător, în medalion este scena Nașterii; cele două medalioane centrale sunt aurite. Se păstrează elemente ale încuietorilor, iar pe cotor sunt plasate o serie de ornamente florale. Starea de conservare a cărții este relativ bună, cu urme de uzură, file franjurate, pete de umezeală, pete de ceară, completări cu benzi de hârtie, urme ale unui atac xilofag la nivelul legăturii, lipsuri din învelitoarea de piele. Pe foaia de gardă 1^v se păstrează o notă manuscrisă din care aflăm detalii referitoare la circulația sa în spațiul românesc, respectiv zona aflată la limita județelor Vaslui și Iași: *Această Evanghelie au dat-o la sf[â]nta beserecă din Dumești [...] [...] spre pomenirea lui [...] [...] anii de la H[risto]s 1816 [...]*. Nu excludem posibilitatea ca volumul să fi circulat în spațiul românesc și înainte de anul 1816, moment în care era donat bisericii din satul Dumești (jud. Vaslui).

Seria tipăriturilor ucrainiene aflate în colecțiile Bibliotecii Municipale din Bârlad se încheie tot cu o carte apărută la Lvov: ediția *Liturghierului* din anul 1702⁹, apărută în tipografia Frăției Ortodoxe de la Lvov, opera tipografului Vasili și a gravurului Nikolai¹⁰ (**fig. 4**). Lucrarea, de format mediu - în 4° (20,5 x 15,5 cm) -, este tipărită cu negru și roșu, cu litere de două dimensiuni: mari și mici. Exemplarul descris este unul complet, cu [4] f. + 350 f. + 60 f. + [3] f. Legătura este confecționată din tăblii de lemn îmbrăcate în piele; copertile nu sunt decorate. Forțașurile sunt părți ale unor tipărituri de Lvov de la sfârșitul secolului al XVII-lea - începutul secolului al XVIII-lea; sunt vizibile urmele unor încuietori. Din punctul de vedere al stării de conservare sunt vizibile urme de uzură, file franjurate, file desprinse, pete de ceară, pete de umezeală, urme ale unui atac xilofag, lipsuri ale învelitorii de piele, legătura se desprinde de corpul cărții. Nu se păstrează note manuscrise.

Celor patru volume de carte veche tipărită putem să le adăugăm și manuscrisul slavon al *Molitvenicului*¹¹, databil în a doua jumătate a secolului al XVII-lea. Volumul, de format în 4° (18 x 14 cm), păstrează [10] f. + 43 f. + [47] f. Deși iese ușor din subiectul avut în vedere, cartea veche tipărită în spațiul ucrainean, acest manuscris este foarte interesant prin prisma unor gravuri inserate în text, unele semnate N. Z. (**fig. 5**), altele semnate Nicodim; de menționat că unele dintre gravuri sunt datate în anul 1697. Notele manuscrise păstrate pe filele cărții atestă o largă circulație, nu doar în spațiul românesc, volumul fiind menționat pentru o destul de lungă perioadă în spațiul polonez: f.

⁹ Inv. nr. 55255.

¹⁰ Карагаевъ 1861, nr. 1205.

¹¹ Inv. nr. 56009.

[2]-[8] de la început: *Această carte scrisă cu m[ân]a rămâind de la răposatul ieromonah și duhovnic [?] Moisi [...] monastirea Urguești [?] iară cine o ar înstreina, sub neertat canon să fie până când o va întoarce înapoi, aceasta, 1828 April 21. Gherontie Nalciani [?]. F. [15] din a doua numerotare: texte în limba slavonă și poloneză [?] datate 1661 [6]. Pe ultima filă mai sunt câteva note manuscrise în limba poloneză: *Szumsanski [...] 1718 juli 25; Ociec Episkop Bartam Szeptcky Umars 1715 marti 24; Pisal Szymon Sewkowicz Anno Dom[ini] 17014 [sic!] M[e]seca februarua Dnia 8 Russiago Kale[n]darium; Terznieyszy Szumlansky [...] Monasztyrze Zadaroskim 1734; [...] 1722 [...]*.*

Prezența lucrărilor amintite în colecțiile Bibliotecii Municipale „Stroe S. Belloescu” din Bârlad nu este întâmplătoare. Volumele, chiar dacă nu există mențiuni clare pe toate, au circulat în spațiul moldav, ba chiar în cel bârlădean, fiind cunoscut fenomenul circulației cărții slavone în acest areal geografic. Nu au circulat doar cărțile, ci și cei care se ocupau cu tipărirea acestora, cel mai cunoscut caz fiind cel al lui Ilia Anagnoste, activ la Kiev și Lvov într-o primă fază, apoi la Iași unde tipărea cunoscuta *Carte românească de învățătură* (1643). Tipăriturilor ucrainiene li se mai adaugă o serie de cărți apărute în cea de-a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, în special în spațiul francez.

Împreună cu tipăriturile românești vechi, cele străine, oferă imaginea unei colecții valoroase, de amploare, mai ales dacă avem în vedere faptul că exemplarele se păstrează într-o bibliotecă municipală. Colecția de carte veche a Bibliotecii Municipale „Stroe S. Belloescu” din Bârlad este rezultatul unei vieți culturale intense, dovadă fiind și numărul relativ mare de tipărituri păstrate.

ЕВАНГІЄ,

Петръ же стол и грѣмѣа. Архидіаконъ же вопроши Ісуса, ѡ ѡученіи егѡ, и ѡ ѡученіи егѡ. ѡвѣща е мѡ Ісусъ: азъ не ѡучи мѣа глѣхъ мѣрови: азъ всегда ѡуча на сонмищи, и въ цркви: и дѣже виши Іудее сіемляса, и бѣтѣи не глѣхъ ни чѣоже. Чѣо ма бѣпросѣши; бѣпроси слышавшихъ, чѣо глѣхъ имѣ: се ии бѣдаѣт, иже рѣхъ азъ.

Сіа же рѣкшѡ е мѡ, едннѣ ѡ престолщыхъ слѡгѣ, ѡудари бѣлннѣтѡ Ісуса, рѣкѡ: чѣко ли ѡвѣща

Fig. 1 - Evangelie, Lvov, 1644

Fig. 3 - Evanghelie, Lvov, 1665

Fig. 4 - Liturghier, Lvov, 1702

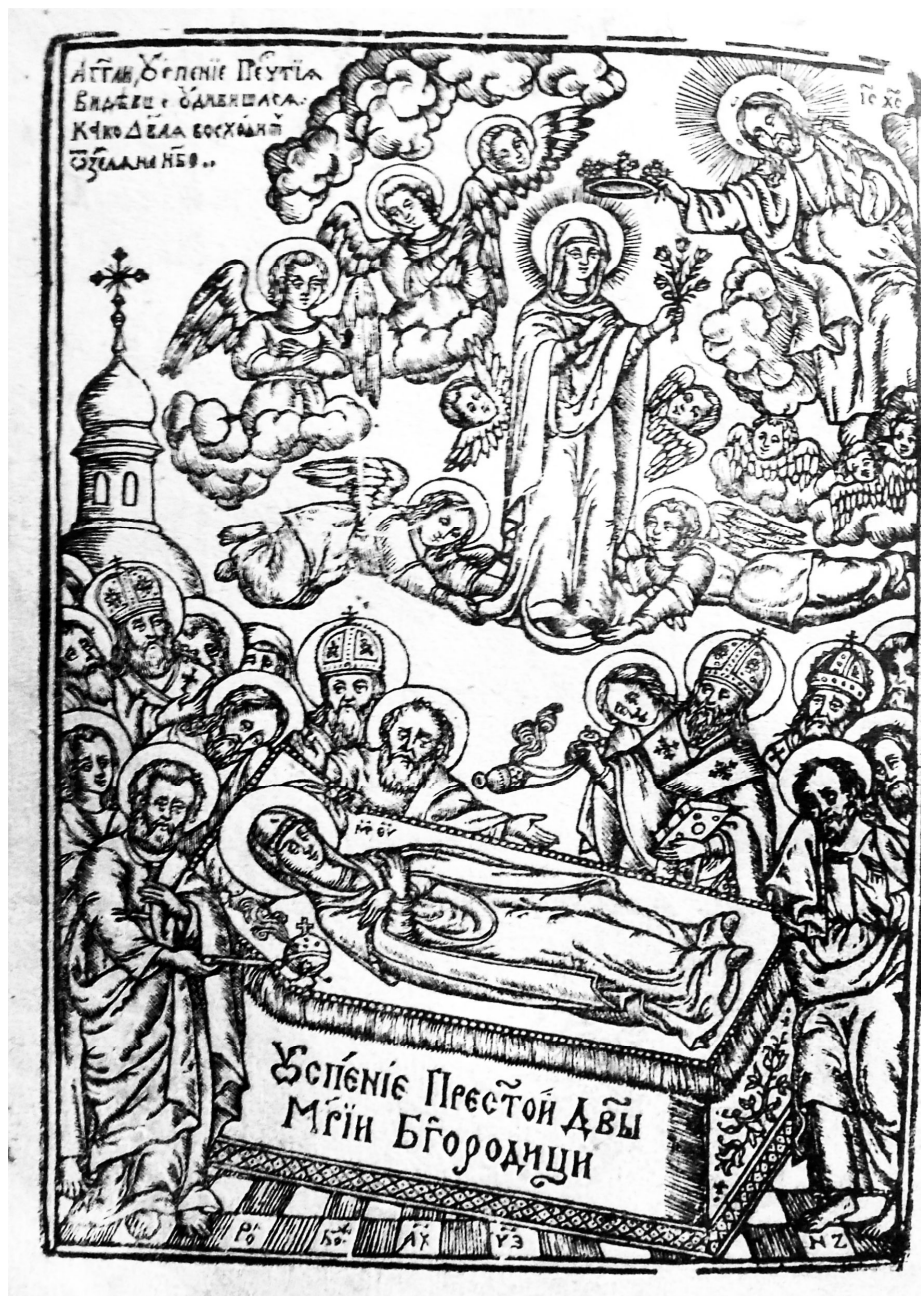

Fig. 5 - Gravură semnată N. Z., datare 1697

Ukrainian Printings from the Collections of Municipal Library „Stroe S. Belloescu” Bârlad
ABSTRACT

The great collections of old book from Romania are owned by important cultural institutions of profile: libraries, museums, denominations. There are cases in which valuable collections of old book formed into profile institutions of regional or even local importance, such a case being the Municipal Library „Stroe S. Belloescu” from Bârlad (Vaslui county).

The considered collection encompasses beside numerous copies of old Romanian Book from the XVIIth-XIXth centuries also several copies of old foreign books from the same period.

Special attention was given to copies printed in Cyrillic, of Ukrainian origin, especially the printing shop that operated in Lviv. The library preserves 4 copies of old Ukrainian printed book and the manuscript whose text bears also several Ukrainian engravings.

List of illustrations

Fig. 1 - *Evanghelie* (Gospel), Lviv, 1644

Fig. 2 - *Dioptra*, Kutenskii Monastery, 1654

Fig. 3 - *Evanghelie* (Gospel), Lviv, 1665

Fig. 4 - *Liturghier* (Priest's service book), Lviv, 1702

Fig. 5 - Engraving signed *N. Z.*, dating 1697

Abrevieri bibliografice

Каратаевъ 1861 - И. Каратаевъ, *Хронологическая роспись славянскихъ книгъ, напечатанныхъ кирилловскими буквами. 1491–1730*, Санктпетербургъ, Императорская Академія Наукъ, 1861

Mârza, Bogdan 2013 - Eva Mârza, Florin Bogdan (coord.), *Repertoriul tipografilor, gravurilor, patronilor, editorilor cărților românești (1508-1830)*, ed. a II-a, Sibiu, 2013

Cuvinte-cheie: carte veche, gravură, Lvov, Iliia Anagnoste, Bârlad

Keywords: old book, engraving, Lviv, Iliia Anagnoste, Bârlad